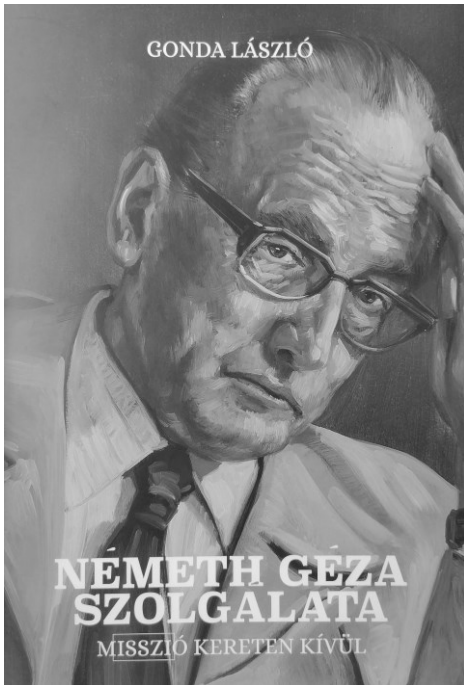

Bibliopolium

Gonda László: *Németh Géza szolgálata. Misszió kereten kívül.*

Méry Ratio Kiadó, Budapest 2023, ISBN 978-615-62-8442-6, 327 old.*

Németh Géza 1933-ban született Székesfehérváron. Az ottani, részben

már államosított piarista gimnázium elvégzése után a Budapesti Református Teológiai Akadémián végezte teológiai tanulmányait 1951 és 1956 között. Meghatározó szerepet vállalt az 1955-ben szamizdatként terjesztett *Hítvalló Nyilatkozat* megszövegezésében és ennek kalandos külföldre juttatásában. 1956-ban a dunántúli Fülén volt segédlelkész. Részt vett az 1956-os forradalomban és szabadságharcban; fegyvert fogott, viszont nem használta azt.

Forradalmi tevékenysége miatt le tartóztatták 1957 júliusában és közigazgatási őrizet alá helyezték a tököli internálótáborban. Innen egy év múlva engedték szabadon. Szabadulása után Monoron, majd Ócsán volt segédlelkész. Ócsai szolgálati ideje alatt kezdett el publikálni az országos sajtóban, például a *Népszabadságban*, többek kö-

---

* Elhangzott 2024. május 6-án a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben szervezett könyvbemutatón, ahol dr. Kovács Sándor rektor és Grezsa Csaba, Magyarország kolozsvári főkonzulja köszöntőbeszéde és Kovács Ábrahám könyvbemutatója után dr. Visky András író, dramaturg elemezte Németh Géza saját korát pellengérré állító kritikai gondolkodását; Kóczyán Viktória, a Legato Alapítvány tudományos munkatársa pedig főként a lelkipásztor Németh Géza missziói tevékenységéről beszélt. Ifj. dr. Németh Géza egyetemi tanár, a Budafoki Református Egyházközség gondnoka szellemi örököseként idézte fel, hogy az édesapja köréhez tartozók úgy érezték, hogy „a gondolkodó embernek előbb-utóbb keresztyénnek kell lennie”. Németh Zsolt, a Magyar Országgyűlés Külügyi Bizottságának elnöke arra emlékezett vissza, hogy már kilencévesen szembesült az egykori rendszer visszásságaival, amikor az apja által rábízott iratok elrejtéséről kellett gondoskodnia. Ezek az élmények mélyen meghatározták életét és tevékenységét. A kötet szerzője végül azt emelte ki, hogy Németh Gézától a „transzformatív tanítványságot” lehet megtanulni.

zött verseket, szociográfiai írásokat és novellákat.

1963-tól 1971-ig az Érdi Református Egyházközség parókus lelkészeként szolgált. Széles körű lelkipásztori munkát végzett Érden és Százhalombattán, aktívan vett részt az iskolai hittanoktatásban és az ifjúsági munkában. Kapcsolatot ápolta kora kulturális életének kimagasló személyiségeivel, többek között Pilinszky Jánossal, Nemes Nagy Ágnessel, Borsos Miklóssal, Déry Tiborral és Csoóri Sándorral. Költőként, íróként alkotott művei az országos sajtóban és irodalmi folyóiratokban jelentek meg. Rendszeresen járt Erdélybe, Moldvába, Felvidékre, hogy szellemi és anyagi segítséget nyújtson lelkésztársainak és a rászoruló gyülekezeti tagoknak.

Lelkészi szolgálata alatt többször is összeütközésbe került a Magyarországi Református Egyház akkori vezetőivel, akiknek az állammal való túlságosan szoros együttműködését nyíltan tette kritika tárgyává.

1968-ban részben adminisztratív jellegű hiányosságok miatt indítottak egyházfegyelmi eljárást ellene, és egy időre felfüggesztették állásából, majd dorgálásban részesítették. Érd nagyközség gyülekezete egy imaház és egy templom építésébe kezdett a településnek olyan részein, amelyek távol estek a központtól, Németh Géza pedig felkarolta és részben irányította ezeket a kezdeményezéseket. Engedélyek hiányában az imaház kialakítása miatt a hatóság magas bírságot szabott ki rá, a Martin Luther Kingről elnevezett félkész templomé-

épületet pedig bontásra ítélték. Ő azonban kiállt a templom fennmaradásáért, és nemcsak a hazai, hanem a nemzetközi egyházi és politikai élet jelentős személyiségeihez is fordult támogatásért.

1971-ben ismét egyházfegyelmi eljárást indítottak ellene: az Északpesti Református Egyházmegye Bírósága 1971. augusztus 19-én első fokon hivatalvesztésre és az egyházi hivatalviselésről való eltiltásra ítélte. A bíróság elsősorban ismét adminisztrációs jellegű hiányosságokra hivatkozott, ez pedig a lelkészi szolgálatból való kizárását jelentette. 1971. szeptember 28-án a Dunamelléki Református Egyházkerület Bírósága helybenhagyta az elsőfokú ítéletet, majd 1971. november 13-án a Magyarországi Református Egyház Zsinati Bírósága jogerősen is „megfosztotta palástjától”.

1971 és 1990 között kényszerűségből műkereskedőként tevékenykedett, de lelkészi szolgálatát soha nem adta fel: otthonában, majd egyházi épületekben ifjúsági munkát végzett, úttörője volt a kábítószerfüggő fiatalok terápiás felkarolásának, folytatta erdélyi, moldvai és felvidéki hittestvéreinek támogatását, széles körű ifjúsági evangelizációs munkát végzett illegális nyári táborokban és saját nyaralójában. 1987-től meghatározó szerepet töltött be az Erdélyből Magyarországra érkező menekültek megsegítésének megszervezésében.

A rendszerváltozás idején egyik vezetője volt a Református Egyházi Meg-

újulási Mozgalomnak. 1992-ben megalapította a Reménység Szigete Karitatív és Kulturális Központot és az Erdélyi Gyülekezetet, a Károli Gáspár Misziói és Teológiai Intézetet, a Székely Népfőiskolát. Betegszállást hozott létre a határon túliak gyógykezelésére, megalapította a destruktív vallási közösségek áldozatait támogató Segítő Barát Munkaközösséget; egyesületeket alapított keresztyén művészeknek és üzletembereknek. Kezdeményezte a budapesti Erdélyi Gyülekezet bekebelezését a Királyhágómelléki Református Egyházkerületbe, erre viszont csak az 1995-ben bekövetkezett elhunytja után került sor.

Számos alkalommal kérte rehabilitációját és lelkeszi jellegének visszaállítását az egyházkormányzattól, azonban erre nem volt hajlandóság. Végül a Magyarországi Református Egyház Zsinata az Elnökségi Tanács 1988. december 14-én kelt javaslata alapján még abban az évben úgy határozott, hogy mentesíti őt a zsinati bíróság 1971. évi ítéletének „hátrányos jogkövetkezményei alól”. Ez azt jelentette, hogy egyházz jogi értelemben semmissé lett az „egyházi hivatalviseléstől való eltiltása”. Ettől kezdve ismét a Magyarországi Református Egyház lelkipásztora lett, és „visszakapta palástját”. Azonban ez a rehabilitáció csak részlegesnek tekinthető. A zsinati határozat nem mondta ki, hogy a korábbi zsinati bírósági eljárás jogszerűtlen vagy koncepciós lett volna, nem semmisítette meg annak ítéletét, és nem kezdeményezte az egy-

házfegyelmi eljárás újratárgyalását sem. Németh Géza nem szerepelt az 1989-ben rehabilitált lelkészek sorában sem. Örvendetes volna, ha a Magyarországi Református Egyház mihamarabb pótolná ezt az égbekiáltó mulasztást.

* * *

Németh Géza rendkívüli lelkipásztori személyiség volt. Ahogyan láttuk, a szokványostól eltérően sok területen fejtette ki tevékenységét. Egyszerre volt ébredési gyökerekkel rendelkező evangelizátor és a szociális kérdést középpontba állító lelkipásztor, aki előfutára volt a kábítószerfüggők és a romák közötti egyházi jellegű társadalmi missziók megszervezésének. Úgy foglalkozott a magyar nemzet egészének sorskérdéseivel határokon innen és túl, hogy közben szorgalmazta a közép-európai népek megbékélését, éspedig éppen az egyházak szolgálata által. Eközben alapos kutatómunkára épülő szociográfiákat írt a világi sajtóba, a lakásán tartott kvázi „szabadegyetemi” összejöveteleken és a szamizdatként terjesztett apologetikai műveiben a természettudomány és keresztyén hit viszonyának alapkérdéseit, valamint a kortárs képzőművészetek aktuális kihívásait tárgyalta. Részletesen kidolgozta a magyar református egyház megújításának ma is figyelemre méltó programját, nagyon is szókimondó verseiben pedig a keresztyén hittel is egzisztenciálisan küzdő modern ember vívódásait fogalmazta meg. Egyaránt otthon volt a budapesti aluljárók kallódó fiataljai között és kora legfontosabb gondolkodói és

művészei körében. Belevetette magát a rendszerváltozás társadalmi és egyházi megújulási mozgalmába, és közben a Reménység Szigetén elszállásolt erdélyi betegekről gondoskodott; székely fiataloknak szervezett angol nyelvi, politológiai és számítógépes kurzusokat, s mindezek mellett missziói munkásokat képzett. Virtuóz módon használta kora médiaeszközeit a nyomtatott sajtótól a rádióig és a televízióig. Egész életében igehirdető prédikátor maradt.

* * *

Gonda László *Németh Géza szolgálata* című könyve, amely a budapesti Legato Alapítvány az Erdélyi Magyar Kultúráért és a Méry Ratio Kiadó gondozásában jelent meg, arra tesz kísérletet, hogy átfogóan ismertesse ezt a széles körű, teológiai szaknyelven szólva komprehenzív missziói szemléletű életművet.

A szerző Németh Géza szolgálatának egyháztörténeti és missziótörténeti kontextusát ismerteti a könyv első fejezetében. Ez a fejezet igen részletes a kötet terjedelméhez képest (21–47. old.) Itt különösen is összpontosít arra, hogy a misszió értelmezése miként változott a magyar reformátusság 20. századi történetében.

A monográfia fő része kronologikusan „meséli el” Németh Géza életét és ismerteti sokoldalú lelkeszi szolgálatát, illetve azon túlmutató tevékenységét, aktivitását. A törzsszöveget lapalji jegyzetekbe foglalt hivatkozások egészítik ki.

Különösen értékesek azok az idézetek, amelyeket Gonda László a Németh

Géza kortársaival készített interjúkból vett át. Hivatkozik az Állami Egyházügyi Hivatal és a magyarországi Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában őrzött és titkosítás alól feloldott forrásokra is. Azonban sajnálatos hiányosság, hogy nem dolgozta fel a romániai Szekuritáté levéltárában (Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității – CNSAS) bizonyára fellelhető anyagot. Ezt feltétlenül szükséges pótolni a jövőben.

A kötet külön fejezetet szentel az úgynevezett érdi pernek, pontosabban érdi pereknek, vagyis azoknak az egyházfegyelmi eljárásoknak, amelyeknek során – ma már bátran kimondhatjuk – koncepciók perekben Németh Gézát nemcsak eltávolították a református lelkészi korból, hanem személyében is megalázták, ugyanis elhívását is megkérdőjelezték (*Németh Géza palástvesztése*, 193–246. old.). A perek lefolyásának részletes leírása izgalmas bepillantást enged a kor egyházi és állami működésének kulisszái mögé. A szerző tovább árnyalhatta volna képet, ha kitér az egyházzogi kontextus elemzésére, s esetleg olyan egyházfegyelmi eljárásokkal is összeveti Németh Géza esetét, amelyek ugyanabban az időben zajlottak. Gondolhatunk itt Lányi Gábor megkerülhetetlen munkájára (*Méltatlanul. Háttérbe szorított dunamelléki lelkészek az 1950-es években*. Reformáció Öröksége 4. Károli Gáspár Református Egyetem Egyház és Társadalom Kutatóintézetének Reformáció Öröksége Műhelye – Károli Gáspár Református Egyetem

Hittudományi Kar Egyháztörténeti Kutatóintézet, Budapest 2020), amelyet a szerző sajnos nem idéz.

Külön fejezet foglalkozik a teológus Németh Gézával. Gonda László rámutat, hogy Németh Géza egy manapság szinte feledésbe merült teológiai diszciplína, az apologetika területén fejtette ki tudományos teológiai munkásságát. Ezt a diszciplínát jelen előadó majdnem két évtizede mégiscsak beemelte a teológiai oktatásba a Debreceni Református Hittudományi Egyetem dogmatikai tanszékén és a Selye János Egyetem Református Teológiai Karán. Németh Géza teológiai munkássága komolyan hozzájárul(t) ahhoz, hogy ezt a fontos teológiai ágazatot, az apologetikát újra felfedezzük és egyre szélesebb körben műveljük a magyar nyelvű protestáns teológiai munka területén.

A szerző konklúziója figyelemre méltó és emellett dialógusra ösztönző, amikor Németh Géza munkássága kapcsán „magyar református kontextuális misszioteológiáról” beszél.

Gonda László monográfiájára nem a hűvös és távolságtartó elemzés a jellemző. Műfaját leginkább „elkötelezett történetírásnak” nevezhetjük, ugyanis a könyv lapjait forgatva végig érezhető, hogy őt magát is megragadta Németh Géza életműve, és azt pozitívan értékelve olykor példaként kívánja bemutatni. Ezért a kötetére egyszerre tekinthetünk úgy, mint amely Németh Géza munkásságának első, tudományos igénnyel

megírt monografikus bemutatása és a további, részletes és értékelő történeti kutatás forrása.

Végül, mivel van személyes ismeretem a könyv születéséről, hadd tegyem meg én e helyről, amit a szerző a kötetben nem említett. Bár a kötet szövegéért és következtetéseikért mindig kizárólag a szerző felel, ebben az esetben tudjuk, hogy a Németh Géza életművére vonatkozó alapkutatásokat, amelyekre ez a monográfia épül, nagyrészt Kóczián Viktória, a Legato Alapítvány tudományos munkatársa végezte el. Tehát őt is illesse köszönet azért, hogy létrejött ez kötet. Úgy vélem, hogy Gonda László és Kóczián Viktória jó csapatmunkát végzett.

A szokatlanul szép kiállítású könyv Rudinsky Roland tervező-grafikus munkáját dicséri, a borítót pedig Németh Dániel tervezte Gasztonyi Kálmán festménye alapján. A könyv szakmai lektorálását Filep Tamás Gusztáv történész végezte, az igényesen megfogalmazott magyar szövegért Dénes László felel nyelvi lektorként. Illesse köszönet őket is. A budapesti Erdélyi Gyülekezet mellett köszönet illeti a magyarországi Batthyány Lajos Alapítványt is, hogy a szerző számára rendkívül nagyvonalú ösztöndíj biztosításával és a kiadás költségeinek átvállalásával tette lehetővé ennek a Németh Gézáról szóló első kötetnek a megjelenítését.

Kovács Ábrahám